

VREEMDETALENONDERWIJS OP DE BASISCHOOL

WAAROM EN HOE?

Jonge kinderen leren relatief makkelijk een vreemde taal. Toch blijft in Nederland onderwijs op de basisschool in een andere taal dan het Engels een uitzondering. In dit artikel gaan de auteurs in op het belang van vroeg vreemdetalenonderwijs, de bijbehorende didactiek en de kwaliteitseisen waaraan moet worden voldaan. 'Vroeg talen leren is ontegenzeggelijk een culturele en intellectuele verrijking voor onze kinderen.' DOOR CATHERINE ADAM & SONIA GONZALEZ (IN SAMENWERKING MET KINIE LUNSHOF-VENEMA)

Zo'n zestig jaar geleden kregen veel Nederlandse kinderen hun eerste lessen in een vreemde taal al op de lagere school. Meestal was dat Frans. Daarna was dit lange tijd niet meer het geval, en generaties Nederlanders deden pas in het voortgezet onderwijs (vo) kennis van vreemde talen op. Bij het ontstaan van de Europese Gemeenschap bleek eens te meer hoe belangrijk het is dat Europeanen naast hun moedertaal ook de voertalen van een of meer andere lidstaten kennen. Tijdens de Europese top in Lissabon in 2000 spraken de lidstaten af dat zij het aanbieden van twee vreemde talen in het onderwijs zouden stimuleren. De regeringsleiders noemden daarbij expliciet het aanbieden van vreemde talen op jonge leeftijd. In sommige landen, zoals Frankrijk en Spanje, werd vervolgens vroeg onderwijs in vreemde talen verplicht gesteld.

In Nederland is het geven van Engels in de groepen 7 en 8 van de basisschool sinds 1986 verplicht; op sommige scholen gebeurt dat nu al vanaf groep 1. In 2005 diende de minister van Onderwijs Maria van der Hoeven een wetsvoorstel in om, naast Engels als verplicht leervak, ook Frans en Duits als mogelijk vak in de vrije ruimte van het curriculum in het basisonderwijs in te voeren. Via een amendement werd het voorstel met Spaans aangevuld, en vervolgens aangenomen.

Ondanks enkele projecten die voor Frans en Duits van start gingen (LinQ en Euregioschool), blijft in Nederland

Frans leren wordt kinderspel: als voorbeeld de beschrijving van een methode Frans voor de basisschool van de Alliance Française

Ieder kind in de EU moet twee vreemde talen leren. Zo was de afspraak tijdens de EU-top te Barcelona in 2002. De Alliance Française des Pays-Bas (AF) ontwierp een kindvriendelijke lesmethode Frans voor het basisonderwijs: *Petit Tour*. Het is een praktische, actiegerichte methode met als devies zelfvertrouwen scheppen en drempelvrees wegnemen. De interesse van de kinderen is gegarandeerd door in te haken op het thema 'Tour de France'. Geen zware grammaticale kost maar directe mondelinge communicatie: taal als vaardigheid, niet als boekkennis.

De aanpak is flexibel; het format bestaat uit losse katernen. De cursus kan daardoor worden ingekort of uitgebreid. De docent en de leerlingen hebben alle vrijheid, en 'het boek hoeft niet uit'. De verwijzing naar de Tour de France is evident. De leerlingen maken in tien 'etappes' kennis met Frankrijk en het Frans. In de 'Ville Départ' zetten zij de fiets in elkaar. Via 'Le rap du jour' leren ze tellen en elkaar begroeten. In de tweede etappe naar Straatsburg verschijnt als anchorman de journalist Baptiste ten tonele. De kinderen oefenen nu met vragen en antwoorden, en met kleuren. Zo geeft iedere etappe gelegenheid tot nieuwe inhoud. Spelenderwijs wordt ook aan 'Frankrijkkunde' gedaan. Het thema en de gekozen aanpak onderwerpen bovendien het wat moeilijke imago van het Frans, dat voortvloeit uit de soms pittige grammatica.

onderwijs op de basisschool in een andere taal dan het Engels een uitzondering. In dit artikel zullen wij eerst ingaan op het belang van onderwijs van een vreemde taal op de basisschool. Daarna zullen wij het hebben over speciale methodieken voor vreemdetalenonderwijs aan jonge leerlingen, en over de kwaliteitseisen waaraan voldaan moet worden, wil deze vorm van onderwijs een kans van slagen hebben.

Belang

De Europese Unie telt een grote hoeveelheid nationale en regionale talen. Binnen de Europese gemeenschap heeft het Engels een positie als lingua franca veroverd, die inmiddels in het algemeen ook niet meer betwist wordt. Kennis van deze taal is noodzakelijk voor de communicatie met al onze Europese partners. Daarnaast zouden burgers van het Europa van de toekomst toch op zijn minst nog één andere Europese taal moeten kennen. Niet alleen om betere bestaansmogelijkheden te hebben, maar ook om de diversiteit aan talen en culturen binnen Europa te begrijpen en te aanvaarden.

Het leren van een vreemde taal beperkt zich niet tot het opdoen van louter talige kennis en vaardigheden. Als jonge kinderen kennismaken met een vreemde taal, komen zij ook in contact met een andere cultuur. Door het zingen van traditionele liedjes in een vreemde taal, door het proeven van specialiteiten uit het land van die taal leren ze dat leefgewoontes van land tot land kunnen verschillen: 'Het leren van een vreemde taal is niet een neutraal vergaren van kennis, maar het is ook een ontmoeting met de Ander, en daarin ook een ontmoeting met Zichzelf, het bepaalt een individu bij wie hij is en bij de plaats die hij in de samenleving inneemt' (Abdallah-Preteille, 1991, p. 96). Deze vroegtijdige bewustwording van het bestaan van de Ander en van Zichzelf zal ongetwijfeld het zelfbeeld van een kind en zijn wereldbeeld beïnvloeden.

Die bewustwording van cultuur gaat ook gepaard met bewustwording van wat taal is. Vanaf de leeftijd van 8-9 jaar ontwikkelen kinderen metalinguïstische vaardigheden die hen in staat stellen na te denken over het functioneren van hun moedertaal en een vreemde taal die zij leren. Al vanaf zeer jonge leeftijd kunnen kinderen klanken, ritmes en de muzikaliteit van talen vergelijken. Wat later gaan ze zich dingen afvragen over de grammatica, spelling en zinsbouw van de vreemde taal die ze op school leren: waarom zeggen ze in het Frans 'la maison'? En bij het vergelijken van het geslacht van zelfstandige naamwoorden in het Frans en dat in de moedertaal zal een leerkracht dan het arbitraire van talen aan de orde laten komen.

Aan jonge kinderen wordt een 'intellectuele souplesse' toegeschreven, die maakt dat zij heel gemakkelijk een vreemde taal kunnen leren. Onderzoeken toonden aan dat het brein gedurende een bepaalde periode een zekere soepelheid vertoont die gunstig is voor taalverwerving (zie bijvoorbeeld Penfield & Roberts, 1959; Lenneberg, 1967). Tot de leeftijd van 7-9 jaar zou een kind een vreemde taal op dezelfde manier leren als zijn

Volwassenen en adolescenten kunnen uit zichzelf redenen vinden om een vreemde taal te leren. Jonge kinderen zien veel moeilijker de noodzaak in van het leren van een vreemde taal op school

eigen moedertaal. Daarbij zouden dezelfde mechanismen in werking treden.

Op school zouden andere factoren een rol spelen die bepalend zouden zijn voor niveau en kwaliteit van het leren van een vreemde taal: het aantal uren dat het kind geconfronteerd wordt met de vreemde taal is niet te vergelijken met de uren waarin het op school communiceert in de moedertaal (ongeveer 91.000 uur gedurende de eerste vijf levensjaren) (Burke, in Vanthier, 2009, p. 39), de plaats die de taal binnen de school inneemt en in de sociale omgeving van het kind, de toegepaste methodieken en benaderingswijzen, de relatie tussen het kind en de leerkracht enzovoort.

Een aangepaste methodiek

Onderwijs in een vreemde taal op de basisschool vergt een andere didactische benadering dan in het voortgezet onderwijs. Goede kennis van de cognitieve ontwikkeling van jonge kinderen, van hun mogelijkheden tot leren en hun interesses is daarbij onmisbaar. Ook het op de juiste wijze motiveren van de leerlingen is cruciaal voor het welslagen van onderwijs aan deze specifieke doelgroep. Volwassenen en adolescenten kunnen uit zichzelf redenen vinden om een vreemde taal te leren (een goed cijfer, betere kansen op een goede baan later, een verblijf in het buitenland enzovoort). Jonge kinderen zien veel moeilijker de noodzaak in van het leren van een vreemde taal op school. Met andere woorden: kinderen hoeven geen vreemde taal te kennen om iets te leren of te doen. Doordat een impliciete noodzaak om een taal te leren nog ontbreekt, moet een leerkracht leerstrategieën toepassen die in de eerste plaats gericht zijn op de kinderen en hun interesses. Hij moet het leren van de vreemde taal zinvol maken door bijvoorbeeld een actionele benaderingswijze toe te passen, of door interdisciplinair te werken, door het leren van een niet-talig vak in de vreemde taal (beeldende vorming, aardrijkskunde enzovoort). De vreemde taal wordt zo een onmisbaar instrument om een taak tot een goed einde te brengen of

LinQ

In de herfst van 2005 startte het Europees Platform met een meerjarig project, LinQ, om Frans en Duits te versterken op veertig scholen, zowel op basisscholen als in het voortgezet onderwijs. Voor de basisscholen gaat het om Frans en Duits als ontmoetingstaal. Samen met de betrokken scholen en externe experts werd een totaalpakket ontwikkeld, met lesmateriaal en nascholing. Aan het eind van het proefproject leidde dit tot een overdraagbaar stappenplan. Informatie over het project is op te vragen via <frans-duits@europeesplatform.nl>.

School-Hopping

De Talenacademie Nederland heeft in samenwerking met Europese partners lesmateriaal Nederlands, Frans en Duits voor de basisschool samengesteld. Dit lesmateriaal is geschikt voor moedertaalsprekers zonder onderwijsbevoegdheid, maar ook voor leraren die een vreemde taal in de klas willen onderwijzen. Voor meer informatie over het project en een voorbeeld van het lesmateriaal kunt u kijken op <www.talenacademie.nl/lingue>. Het materiaal kunt u bestellen bij de heer Sassen, <derk.sassen@talenacademie.nl>.

Le petit tour de France

De Alliance Française heeft een methode Frans voor jonge kinderen ontworpen die gericht is op de praktijk. Leerlingen leren niet om het leren zelf, maar om het geleerde direct toe te passen als communicatiemiddel, bijvoorbeeld tijdens de vakantie. De *Petit Tour* werd in 2008 op verschillende scholen voor basisonderwijs ingevoerd. Voor een eerste kennismaking, zie <www.alliance-francaise.nl> of e-mail naar <petit-tour@alliance-francaise.nl>. Zie ook <www.franszelfsprekend.nl> onder 'Ik ben leerling op de basisschool'.

om kennis op te doen (de kinderen leren niet de Franse taal, maar in de Franse taal).

Het bovenstaande geldt ook wat de evaluatie van het geleerde betreft. Voor jonge leerlingen is een taalportfolio een speels maar effectief instrument om door middel van zelfevaluatie de eigen kennis van de taal te waarderen en zichzelf nieuwe doelen te stellen. De leerlingen worden zich bewust van wat zij geleerd hebben, en wat

In Frankrijk moet een leerkracht op de basisschool een te onderwijzen vreemde taal beheersen op niveau B1 van het ERK, en daarnaast in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid. In Nederland worden van overheidswege geen eisen gesteld aan een leerkracht wat zijn kennis van de doeltaal betreft

zij kunnen doen. Daarnaast toont een portfolio aan welk kennisniveau leerlingen op de basisschool bereiken, en daarmee kan dan weer in het voortgezet onderwijs rekening worden gehouden.

Kwaliteitseisen

Zoals hierboven reeds werd aangegeven, is de in het basisonderwijs gebruikte didactiek zeer verschillend van die in het vo. Een talendocent in het havo bijvoorbeeld zal, met al zijn kennis van de doeltaal, niet automatisch ook de pedagogische en didactische kennis in huis hebben die nodig is voor het lesgeven aan jonge kinderen. Een leerkracht aan een basisschool heeft, hoe goed hij ook op de hoogte is van de verschillende emotionele en cognitieve ontwikkelingsstadia van het jonge kind, niet altijd voldoende kennis van de didactiek en de taal die nodig is voor vreemdetalenonderwijs op de basisschool.

In Frankrijk moet een leerkracht op de basisschool een te onderwijzen vreemde taal beheersen op niveau B1 van het ERK, en daarnaast in het bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid. In Nederland ligt dat anders. Onderwijs in andere vreemde talen dan Engels is hier op de basisschool niet verplicht. Het aanbieden van lessen in andere talen dan Engels is een keuze van scholen en hun leerkrachten. Van overheidswege worden geen eisen gesteld aan een leerkracht wat zijn kennis van de doeltaal betreft. Evenmin wordt er toegezien op het niveau van het aangeboden onderwijs, en er bestaat geen officieel leerprogramma met duidelijk geformuleerde, concrete leerdoelen.

Basisscholen die het avontuur aangaan vroeg onderwijs aan te bieden in een andere taal dan Engels, kunnen zich wenden tot het Europees Platform voor inlichtingen over mogelijkheden tot subsidie. Zo bestaan er al enkele proefprojecten, zoals bijvoorbeeld het LinQ-project (zie <www.europeesplatform.nl>), dat didactische en financiële ondersteuning geeft aan basisscholen die lessen Frans of Duits willen geven, of ook het project Euregioschool (<www.talenacademie.nl>), een pilotproject voor onderwijs in de Franse en Duitse taal in grensgebieden in Zuid-Limburg.

Voor geïnteresseerde leerkrachten op dit gebied

bestaan er opleidingen in Nederland én in het buitenland. In Nederland biedt het Centrum Nascholing van de Hogeschool Amsterdam nascholingsactiviteiten voor talendocenten en voor leerkrachten in het basisonderwijs die zich willen bekwamen in het geven van vroeg vreemdetalenonderwijs. De Service de Coopération pour la Langue van de Franse ambassade en het Maison Descartes organiseren van tijd tot tijd ook studiebijeenkomsten voor vroegtijdig onderwijs in de Franse taal. In Frankrijk bestaan er verschillende organisaties die in het kader van het Europese Comeniusproject (<<http://tinyurl.com/lm-comen>>) opleidingen aanbieden speciaal op het gebied van vroegtijdig onderwijs in de Franse taal, zoals bijvoorbeeld de opleiding in Bretagne 'Enseigner à l'école primaire'.

Toekomst

In Nederland ontstonden er de laatste jaren verscheidene initiatieven ter bevordering van onderwijs in de Franse en de Duitse taal vanaf de basisschool. Dat is verheugend en het is te hopen dat deze tendens zich voortzet, want vroeg talen leren is ontegenzeggelijk een culturele en intellectuele verrijking voor onze kinderen. Bovendien bevordert vroeg leren van een vreemde taal een positieve houding ten opzichte van andere talen dan de moedertaal, en zullen kinderen die op de basisschool al positieve ervaringen opdeden met het leren van een vreemde taal des te gemotiveerder zijn om in het vo hun kennis van die taal uit te breiden. Dit is uiterst belangrijk in een periode waarin Frans en Duits steeds minder plaats en aandacht krijgen in het vo. Waardering voor reeds op de basisschool verkregen kennis van een vreemde taal en het voortbouwen daarop vanaf het begin van het vo zijn dan ook belangrijk voor het op evenwichtige en gemotiveerde wijze zich eigen maken van vreemde talen, vanaf de kinderjaren tot aan de volwassenheid, kortom: een leven lang. ■

LITERATUUR

Abdallah-Pretceille, M. (1991, augustus/september). Langue(s), culture(s) et communications. *Le Français dans le monde*, 95–102.
Vanthier, H. (2009). *L'enseignement aux enfants en classe de langue*. Parijs: CLE.

web

<<http://anw.inl.nl>>

Sinds kort kan het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW) online geraadpleegd worden. In meerdere opzichten is dit woordenboek bijzonder: het zal alleen maar op internet verschijnen, het is bestemd voor het grote publiek én voor vakmensen, het is gratis te gebruiken, bevat afbeeldingen, video's en geluiden, maar vooral: je kunt er op allerlei manieren in zoeken. Het ANW geeft namelijk de mogelijkheid om te zoeken naar de betekenis van een woord, te zoeken naar woorden op basis van betekenis, te zoeken naar woorden op basis van informatie, en te zoeken naar woorden in voorbeeldzinnen.

<www.opentheseur.de>

Een open synoniemenwoordenboek voor het Duits volgens wikiconcept. Handig als je een goed woord nodig hebt voor bijvoorbeeld scheuren op de weg: *typ schnell fahren* in en je krijgt de keus uit *brausen, brettern, donnern, fegen, heizen, rasen* en *rauschen*. Nuttig als een leerling vraagt wat *poppen* is en je daar een netter Duits woord voor wilt geven. Maar niet alleen voor *Umgangssprache* kun je hier terecht. Bijvoorbeeld een *Wohnung* kan zowel een *Dreckstall* als een *Domizil* of *Residenz* zijn. Ook voor Oostenrijkse en Zwitserse woorden als *geigeln* en *Gnagi* kun je er terecht.

<www.turks.nu>

'Hoş Geldiniz!', oftewel 'Welkom' bij de interactieve cursus Turks. Zo opent <www.turks.nu> de internetcursus Turks voor beginners. Deze cursus is opgebouwd uit 26 lessen. Elke les bestaat uit een beknopte samenvatting, woordenschat en oefeningen. De woordenschat en oefeningen zijn interactieve oefeningen waarbij de cursist punten kan scoren. Heeft de cursist voldoende punten behaald, dan kan hij door naar de volgende les. De lessen zijn gebaseerd op het boek *Turks, een leerboek voor zelfstudie en klassikaal gebruik* van Peter Verhoef en Hidar Tas.

<www.tatsachen-ueber-deutschland.de>

Het bekende, steeds geactualiseerde boekje *Tatsachen über Deutschland* heeft al generaties leerlingen, studenten en docenten Duits bediend. Het is als pdf-bestand te downloaden, maar de inhoud is ook online te raadplegen in internet-opmaak. Een *Deutschland-Glossar* in 120 *Stichworten* geeft snelle, korte info over begrippen als *Abgeordnete* of *Zweiter Weltkrieg*. Bij elk hoofdstuk (thema) bieden de *Deutschland-Links* een becommentarieerde *Linksammlung*.

<www.goethe.de/kue/flm/prj/kub/deindex.htm>

Een fundgrube voor docenten en (gevorderde) leerlingen Duits is KuBus, Kultur-Videos aus Deutschland, een onderdeel van <www.goethe.de>. Het is een verzameling professioneel gemaakte videofilms van tegen de vijftien minuten elk, waarbij transcripties gedownload kunnen worden. Ze dateren uit de jaren 2003–2007, maar verliezen niet allemaal zo snel hun actualiteit. Een paar grepen: voor muzikliefhebbers *DJs – die Kunst des Auflegens*, voor uw leerlingen met niet-Nederlandse achtergrond *Chinesen in Berlin* of *Parallele Welten – Muslime in Deutschland*, voor leerlingen die een beroep zoeken *Die Kunst des Bierbrauens*, voor de *Nesthocker* onder uw leerlingen *Hotel Mama* over de groeiende groep van twintigers die thuis blijven wonen.

<www.dbnl.org>

De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) is een website met de volledige teksten van boeken en tijdschriften. De site bevat literaire teksten, wetenschappelijke studies en cultuurhistorische bronnen van velerlei aard. De selectie komt tot stand in nauw overleg met Nederlandse en Vlaamse onderzoekers. Voor onderwijsdoelinden ontwikkelt en onderhoudt DBNL de website <www.literatuurgeschiedenis.nl>.

<www.taalklas.nl>

Taalklas.nl bestaat uit een serie televisielessen en een website met oefeningen bij elke aflevering. Internet en televisie sluiten helemaal op elkaar aan, maar kunnen ook los van elkaar gebruikt worden. Taalklas.nl is voor mensen die nog weinig Nederlands kunnen. Drie cursisten krijgen in de studio les van docente Hannie de Waardt. Elke aflevering gaat over één thema. Theatergroep De Koning Speelt introduceert dat thema met een liedje en met een sketch. De cursisten maken oefeningen die lijken op de oefeningen op de website. De kijker kan thuis meedoen. De docente legt elke aflevering uit hoe je op de website kan komen en daar met de oefeningen aan de slag kan. Er zijn oefeningen voor luisteren, lezen en schrijven.

<www.nationalarchives.gov.uk/films>

Op deze site vindt u een overzicht van *public information films* uitgebracht door de Britse regering tussen 1945 en 2006. De onderwerpen variëren van waarom er inkomstenbelasting betaald moet worden tot hoe je kunt stemmen bij landelijke verkiezingen; van het juiste gebruik van een zakdoek (1945) tot klimaatverandering (2005). Alle filmpjes worden vergezeld door een transcript, achtergrondinformatie en een tijdslijn.

<www.antoinevandinter.nl>

Antoine van Dinter, docent Frans op het Varendonck College in Asten, houdt een eigen website bij over alles wat te maken heeft met Frans en ICT. In de vorm van een professioneel opgezette blog bericht Van Dinter over ICT-toepassingen die docenten Frans, maar ook andere mvt-docenten, kunnen gebruiken in hun lessen. De site bevat ook een archief, dat teruggaat tot december 2007, een lijst met bookmarks en de mogelijkheid om Van Dinter te volgen via Twitter.